

EGY ADOTT VERBÁLIS SZÖVEG RELÁTUMÁVAL KAPCSOLATOS KREATÍV-PRODUKTÍV GYAKORLATOK. ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY *A KIS HERCEG*

BENKES RÉKA – VASS LÁSZLÓ

0. Bevezető megjegyzések

Tanulmányunkban szövegelemzést előkészítő verbális kreatív-produktív gyakorlatokat mutatunk be és kommentálunk röviden egy-egy autonóm részszöveg *relátumával* kapcsolatban. (A kreatív-produktív gyakorlatok mibenlétéről, céljairól, metodológiájáról stb. az utóbbi néhány évben számos publikáció jelent meg a legkülönbözőbb orgánumban. E helyütt csupán két kötetre hívjuk fel a figyelmet, az egyik a BENKES ZSUZSA – PETŐFI S. JÁNOS által írt *A vers és próza kreatív-produktív megközelítéséhez. Alapfeladat-típusok* című munka [Országos Közoktatási Szolgáltató Iroda, Budapest, 1993.], a másik a PETŐFI S. JÁNOS – BÁCSI JÁNOS – BENKES ZSUZSA – VASS LÁSZLÓ szerzőközösség által írt *Szövegtan és verselemzés* [Pedagógus Szakma Megújítása Projekt Programiroda, Budapest, 1993.] című könyv.)

A kreatív-produktív gyakorlatok céljára Antoine de Saint-Exupéry *A kis herceg* című művének (fordította Rónay György, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, 1994.) 8. (lásd 8H2 az „Egy szöveg multidiszciplináris megközelítéséhez” című részben) és 9. fejezetét (lásd 9H2 az 1.3. alatt) választottuk ki.

A 8H2-vel kapcsolatos gyakorlatot egyrészt egy rangos budapesti gimnáziumban végeztették el 22 – tizenöt-tizenhat éves korú – *tanulóval*, másrészt második évfolyamos – húsz-huszonegy éves – magyar szakos tanárképző főiskolai *hallgatóval*, ugyancsak 22 fővel (lásd még a jelen kötetben BENKES RÉKA „Idegen nyelvű szövegek kreatív-produktív megközelítéséhez. Gyakorlatok francia nyelvű verbális szövegekkel magyar nyelvi és szociokulturális háttérrel. Antoine de Saint-Exupéry: *A kis herceg*” című tanulmányát); a 9H2-vel kapcsolatosat pedig 12, három-három – huszonegy-huszonhárom éves – tanítójelöltből álló *csapattal*, 1995. március 30-31-én Baján, a tanítójelöltek országos anyanyelvi versenyén. Az elvégzett feladatok közül mindhárom esetben 12 reprezentatív-nak tekinthető megoldást mutatunk be. A gimnáziumi tanulókat *G*, a tanárképző főiskolai hallgatókat *F*, a tanítóképzőseket pedig *Cs* szimbólummal jelöltük.

A kiválasztott autonóm részszövegek relátumával kapcsolatos gyakorlatokat úgy készítettük elő, hogy elhagytuk (töröltük) a szóban forgó fejezetek illusztrációit, bekezdéseiket pedig az előzetesen hozzájuk rendelt kódokkal (betűkkel, illetőleg számokkal) együtt összekevertük (8H2Ve, illetőleg 9H2Ve).

A feladatokat a következőképpen fogalmaztuk meg.

Az alábbiakban a kis herceg történetéből egy olyan fejezetet olvashat, amelynek bekezdéseit összekevertük. A bekezdéseket kódokkal jelöltük.

- (a) Rendezze át a bekezdések sorrendjét úgy, hogy egy, az ön számára elfogadható szöveget kapjon!

(b) Indokolja meg néhány mondattal az ön által megfelelőnek tartott bekezdéssorrendet!

A megoldásokat táblázatokban foglaltuk össze. Egy-egy táblázat fejlécében a kódok az adott fejezet bekezdéseinek eredeti sorrendjében szerepelnek, első oszlopában a résztvevők sorszámát tüntettük fel, utolsó oszlopa az eredetivel megegyező sorrendű bekezdések (melyeknek kódját kövérrel szedtük) számát tartalmazza, utolsó sora az oszlopok eredményeit összegzi, a különböző raszteres mezők pedig (négynél nem kevesebb) összetartozó, de nem az eredetivel megegyező helyen található megoldásokat jelölnek.

1. Megoldások – indoklások

1.1. A gimnáziumi tanulók 8H2Ve-vel kapcsolatos megoldásait (a feladat) az 1. táblázat összegzi.

G	H	Y	B	L	P	C	U	J	S	D	M	X	O	F	I	E	Z	G	A	Q	V	T	R	N	K	
1	H	Y	B	F	C	U	I	Q	S	D	M	X	O	F	R	I	L	A	V	E	N	Z	G	K	T	9
2	H	Y	B	F	C	U	I	S	Q	D	M	X	O	F	R	I	L	A	V	E	N	Z	G	K	T	8
3	H	F	L	P	C	U	I	S	D	M	X	O	I	E	A	N	Q	Z	G	F	V	T	R	Y	K	5
4	H	L	P	C	G	Y	B	J	S	D	I	E	X	O	F	U	N	A	Q	M	V	Z	R	K	T	6
5	H	L	P	C	N	B	U	J	S	D	M	X	O	F	I	E	Z	G	A	Q	V	T	R	Y	K	19
6	H	L	P	C	N	B	U	J	S	D	M	X	O	F	I	E	Z	G	A	Q	V	T	R	Y	K	19
7	H	F	L	P	C	U	I	S	D	M	X	O	I	E	Z	G	A	Y	Q	V	T	R	N	K	7	
8	H	P	C	U	Y	B	F	J	Q	S	D	M	X	O	I	L	A	N	Z	G	E	V	T	R	K	4
9	H	Y	B	L	P	C	U	N	J	Q	S	D	M	X	O	F	I	E	A	V	Z	G	T	R	K	9
10	H	F	Y	B	L	P	C	U	J	S	D	M	X	O	N	I	E	R	A	Q	Z	G	V	T	K	4
11	H	Y	B	P	C	G	V	U	N	J	S	D	M	X	O	F	I	L	E	A	Q	T	Z	R	K	5
12	H	Y	B	P	C	U	N	J	S	D	M	X	O	F	I	L	E	A	Q	T	Z	G	V	R	K	12
	12	5	5	1	1	1	3	5	5	6	5	5	5	5	4	2	2	2	4	4	5	5	5	1	9	107

1. táblázat

Ami az 1. táblázatban összegzett megoldásokat illeti, generálisan a következők állapíthatók meg:

- az eredeti bekezdéssorrendet egyetlen résztvevőnek sem sikerült maradéktalanul rekonstruálnia;
- a **G** csoport megoldásaiban a 8. fejezet 25 bekezdésének (magasabb fokú kompozícióegységének) megközelítőleg 36 %-a található az eredetivel megegyező helyen;
- a **G5.** és a **G6.** sorszámú résztvevő megoldásában 19, a **G12**-ében 12, a **G1**-ében és a **G9**-ében 9, a **G2**-ében 8 bekezdésnyi kompozícióegység található az eredetivel megegyező helyen;
- figyelemreméltó a **G7.** sorszámú résztvevő megoldása, mely csupán az „Y” kódú bekezdés elhelyezésében tér el a fejezet eredeti szövegétől;
- a fejezetet az eredetinek megfelelően mind a 12, **G** csoportba tartozó résztvevő a „H” jelű bekezdéssel indítja, s három kivétellel a „K”-val zárja.

A **G7.** sorszámú résztvevő megoldása csaknem azonos az eredeti bekezdésarchitektonikával: benne az „Y” könnyen motiválható helyre került; a **G5.** és a **G6.** sorszámúé az eredetihez többé-kevésbé hasonlóknak tekinthető: bennük az „N” és a „B” motiválható, az „Y” pedig elfogadható helyen található.

Itt azonban tekintsük inkább a minden bizonnyal 'leggyengébb'-nek tartható megoldást, a **G5.** sorszámú résztvevőét, szövegszerűen.

8H2Ve/G5.

H Rövidesen jobban is megismerhettem ezt a virágot. A kis herceg bolygóján mindig voltak virágok, nagyon egyszerű virágok, egy sor szírommal, helyet is alig foglaltak, és nem zavartak senkit. Reggel megjelentek a fűben, estére elhervadtak. De ez egy szép napon egyszerre csak kicsírázott, magva a jó ég tudja, honnét került oda, és a kis herceg aprólékos gonddal figyelte a zsenge hajtást, amelyik semmilyen más hajtáshoz nem hasonlított. Ki tudja, nem holmi majomkenyérfa-féleség-e? A vesszőcske növekedése azonban hamarosan abbamaradt, és a kis növény hozzákezdett a virágkészítéshez. A kis herceg szemmel kísérte, hogyan jelenik meg rajta egy óriási bimbó, és sejtette, hogy csodálatos tünemény fog kibontakozni belőle; a virág azonban végevárhatatlanul, egyre csak szépítgette magát odabent a zöld szobájában. Nagy gonddal válogatta meg a színeit. Lassan öltözködött, egyenként igazította magára a szirmait. Nyilván nem akart olyan gyürötten napvilágra lépni, mint a pipacsok. Nem akart megmutatkozni, csak szépsége teljes sugárzásában. Úgy bizony! Nagyon kacér virág volt! Így aztán hosszú napokon át tartott a titokzatos öltözködése. Aztán egy hajnalban, éppen napkeltekor, végre megjelent.

P – Milyen szép vagy!

C – Ugye? – felelte kedvesen a virág. – És épp egyszerre születtem a nappal...

U A kis herceg ebből könnyen kitalálta, hogy a virág nem valami szerény; viszont olyan megható volt!

Y Ásított egyet, és azt mondta, ő, aki olyan aggályos pontossággal dolgozott:

B – Ó, még szinte föl sem ébredtem... Elnézést kérek... Még meg se fésülködtem...

F – Bocsáss meg...

J – Azt hiszem, épp most van a reggeli ideje – tette hozzá a virág kisvártatva.
– Volnál szíves gondoskodni rólam?

Q – Épp azért indultam, de elkezdtél beszélni hozzám...

S A kis herceg pedig mélységes zavarban, sietve kerített egy öntözőkannát, és kiszolgálta a virágot.

D Az meg már mindjárt az elején zaklatni kezdte az ijedős hiúságával. Egy napon például, mikor a négy töviséről beszélt, azt mondta a kis hercegnek:

M – Most aztán jöhetnek a tigrisek a karmaikkal!

X – Az én bolygómon nincsenek tigrisek – jegyezte meg erre a kis herceg. – A tigrisek különben sem esznek füvet.

O – Én nem vagyok fű – felelte szelíden a virág.

I – Különben sem félek a tigrisektől. A huzattól viszont irtózom. Nincs véletlenül valamilyen szélfogód?

L A kis herceg nem bírta magába fojtani a csodálkozását:

A – A szélfogó?

N Aztán:

Z – Esténként tégy majd bura alá. Nagyon hideg van itt nálad. Rosszul vagy berendezkedve. Ahonnt én jöttem...

G De nem folytatta. Hiszen mag formájában jött: más világokról nem tudhatott semmit. Szégyenében, hogy ilyen együgyű füllentésen kapatta rajta magát, két-tőt-hármat köhintett, így akart fölébe kerekedni a kis hercegnek.

E „Irtózni a huzattól – gondolta a kis herceg – elég kockázatos kilátás egy növénynek. Furcsa egy virág ez...”

V Erre a virág még jobban köhécselt, hadd furdalja csak a lelkiismeret a kis herceget.

T Annak pedig, hiába volt tele jóakaró szeretettel, előbb-utóbb mégiscsak megrendült a bizalma a virágban. Minden lényegtelen megjegyzést a szívére vett, és kezdte nagyon-nagyon boldogtalannak érezni magát.

R – Nem lett volna szabad meghallgatnom – vallotta meg egy napon. – A virágok szavát sosem szabad meghallgatni. Nézni kell őket, beszívni az illatukat. Az enyém egész bolygómat elárasztotta az illatával, mégse tudtam örülni neki. Annyira bosszantott az a tigriskarom-história, holott inkább meg kellett volna hatódnom rajta...

K – Bizony, nagyon értelmetlen voltam én akkor! A tetteiből kellett volna megítélnem, nem a szavaiból. Beburkolt az illatával, elborított a ragyogásával. Sosem lett volna szabad megszőknöm! Szegényes kis csalafintaságai mögött meg kellett volna éreznem gyöngéd szeretetét. Minden virág csupa ellentmondás. De én még sokkal fiatalabb voltam, semhogy szeretni tudtam volna!

Az alábbiakban lássuk a **G** csoport résztvevőinek **8H2Ve**-vel kapcsolatos indoklásait (**b** feladat) a maguk egészében!

G1. Attól kerek szerintem az általam létrehozott bekezdéssorrenddel a szöveg, hogy egy visszaemlékezéssel kezdődik, és egy visszaemlékezéssel végződik. Egyes bekezdések határozottan összetartoznak, például a tigriskarmokról („D”, „M”, „X”, „O”, „F”), a huzatról („E”, [„N”], „Z”, „G”) szóló rész; ezeknél könnyű volt megtalálni az egymás után következő bekezdéseket. Ennek ellenére néhol kifejezetten nehéz volt sorba rakni a bekezdéseket, mivel a kis herceg néhol visszaemlékezik, s ezeket a részeket nehéz volt beilleszteni a párbeszédbe. Hogy melyik legyen az első bekezdés, azt könnyű volt eldönteni, mivel a „H”-val kezdi elbe-

szélni a történetet a virágról. Az utolsó helyét sem volt nehéz eldönteni, mert ott lezárja a történetet a szerző.

G2. Azért a „T”-vel fejeztem be, mert ez a bekezdés egy emberi érzést fogalmaz meg, s jó zárásnak. Az „A” bekezdés („– A szélfogó?”) okozott nehézséget, mert grammatikailag nem illik a *szöveggörnyezetbe*. A rendezésben segítettek a mondatokban, bekezdésekben *ismétlődő hasonló szavak és a visszautalások*.

G3. –

G4. Az általam meghatározott bekezdéssorrendet egészen érzem, mert így kezdődik a narráció a virág történetéről, mely azután megjelenik, és mi is megismerjük. A fejezet végén a kis herceg a saját véleményét mondja el a virágról és viselkedéséről. Néhány bekezdést könnyű volt „összeparosítani”, mert például a *párbeszéd*ekben vissza lehet következtetni a *kérdésre* a *válaszból*, vagy a gondolatmenetet nyomon lehet követni. Voltak olyan bekezdések vagy összetartozó szövegrészek, amelyeket csak nehezen lehetett összeilleszteni az egészszel, bár 2-3-ról tudtam, hogy összetartozik.

G5. Azért rendeztem a megadott módon a bekezdéseket, mert logikailag így függenek össze. A legtöbbről biztosan el lehet dönteni, hogy hol helyezkedik el. A vége azért egy kicsit döcög.

G6. Néhány bekezdés szorosan összetartozik, ilyen például a tigrises („D”, „M”, „X”, „O” stb.) és a szélfogós („A”, „Q”, „V” stb.) jelenet. Egy-egy *kifejezés* ilyenkor *összefűzi a mondatokat*, máskor egyszerűen így folyamatos a *dialógus* (például „P”, „C”).

G7. A „H”-t választottam bevezetésnek, mert ez mutatja be az előzményeket, a virág hajtását, megjelenését. A befejezés a „K”, mert ez fejt ki a kis herceg virágról alkotott véleményét, kicsivel később, kicsit bölcsebben. Ezután már *mondatlanilag* sem illene más. A közbülső részekben meg mindig lehetett találni egy olyan motívumot, ami összekapcsol mondatokat, bekezdéseket. Legnehezebben az „N”-t és az „Y”-t tudtam beilleszteni, ezek amolyan Jolly Jokerek voltak. A feladat amúgy nem volt olyan nehéz, mert nemrég olvastam el újra *A kis herceget*.

G8. Azért a „H” a kezdés, mert ebben van szó arról, hogy a virág kezd megszületni. Befejezésnek pedig a „K”-t választottam, mert ez *összegzi* az elmondottakat.

G9. Attól kerek a szöveg, hogy az a bekezdés vezeti be, ahogyan nyílik a virág, majd a virág hiúsága, dolgai, hazugságai következnek. A vége a tanulság levonása, a kis herceg már nem törődik a virággal, úgy gondolja, hogy ostoba volt. *Kötőszók* nem igazán segítettek az összekapcsolásban, ezért inkább a tartalomra, a *jelentésre* figyeltem.

G10. A „H” bekezdéssel kezdtem a fejezetet, mert ez mutatja be a virág születését, fejlődését. A „K”-val fejeztem be a szöveget, mivel ez egy későbbi időpontban visszatekint a történetre, s ezzel lezárja azt.

G11. Számomra így logikus, értelmes a fejezet. Bizonyára más sorrendet is ki lehet alakítani, de nekem ez tűnt a legjobbnak. Különösképpen nem tudom megindokolni, hogy miért ezt a variációt választottam, talán mert ez volt a legkézenfekvőbb.

G12. A fejezet így kerek; van egy *bevezetése* („H”), aztán egy *tárgyalás* következik, a végén pedig egy *befejezés* („K”).

1.2. A tanárképző főiskolai hallgatók 8H2Ve-vel kapcsolatos megoldásait (a feladat) a 2. táblázat összegzi.

F	H	Y	B	L	P	C	U	J	S	D	M	X	O	F	I	E	Z	G	A	Q	V	T	R	N	K	
1	H	L	P	C	D	B	G	U	V	J	S	N	I	X	O	E	Q	A	Y	F	T	Z	M	R	K	3
2	H	B	P	C	G	J	S	D	M	I	E	L	A	N	Q	V	X	O	F	Z	U	Y	R	K	T	2
3	H	B	P	C	G	J	S	D	M	T	E	L	A	N	Q	V	X	O	F	Z	U	Y	R	K	T	2
4	H	D	Z	L	P	C	B	J	F	S	V	U	Y	I	A	E	M	X	O	N	Q	G	T	K	R	6
5	H	B	N	Y	J	Q	S	D	Z	G	U	V	F	T	R	L	P	C	M	X	O	I	A	E	K	2
6	K	H	L	P	C	J	F	S	V	U	M	I	A	E	B	X	O	K	D	Z	Y	Q	N	R	T	1
7	H	B	L	F	N	P	C	J	Q	S	V	D	M	X	O	I	A	E	Z	G	U	X	R	T	V	3
8	H	L	P	C	Q	J	B	V	F	S	D	M	X	O	N	I	Y	A	E	Z	U	G	R	K	T	2
9	H	D	Y	B	J	F	S	V	N	Z	R	U	T	K	M	X	O	I	E	L	A	Q	P	C	G	1
10	H	P	C	B	J	S	D	M	L	X	O	U	F	I	A	Y	Q	E	V	N	Z	G	T	R	K	2
11	H	B	L	P	C	U	J	S	D	M	Y	X	O	N	I	E	A	Q	V	T	Z	G	F	R	K	6
12	H	L	P	C	U	B	J	S	M	X	O	F	I	N	E	G	A	Q	V	T	D	Y	Z	R	K	2
	H	0	0	1	1	1	0	2	0	0	1	1	1	0	1	3	0	0	0	0	0	0	4	0	5	32

2. táblázat

Ami a 2. táblázatban összegzett megoldásokat illeti, generálisan a következők állapíthatók meg:

- az eredeti bekezdésarchitektonikát egyetlen résztvevőnek sem sikerült rekonstruálnia;
- az *F* csoport megoldásaiban a 8. fejezet 25 bekezdésnyi kompozícióegységének körülbelül csak 11%-a található az eredetivel megegyező helyen;

- az **F4.** és az **F11.** sorszámú résztvevő megoldásában 6 bekezdés található az eredetivel megegyező helyen;
- figyelemre méltó az **F11.** és az **F12.** résztvevő megoldása;
- a fejezetet az eredetinek megfelelően 11, **F** csoportba tartozó résztvevő indítja a „H” jelű bekezdéssel, s mindössze 5 zárja az eredetivel megegyező „K” jelűvel.

Lássuk itt a valószínűleg ‘legsikeresebb’-nek tartható megoldást, az **F11.** sorszámú résztvevőét, minden kommentár nélkül.

8H2Ve/F11.

H Rövidesen jobban is megismerhettem ezt a virágot. A kis herceg bolygóján mindig voltak virágok, nagyon egyszerű virágok, egy sor szírommal, helyet is alig foglaltak, és nem zavartak senkit. Reggel megjelentek a fűben, estére elhervadtak. De ez egy szép napon egyszerre csak kicsírázott, magva a jó ég tudja, honnét került oda, és a kis herceg aprólékos gonddal figyelte a zsenge hajtást, amelyik semmilyen más hajtáshoz nem hasonlított. Ki tudja, nem holmi majomkenyérfa-féleség-e? A vesszőcske növekedése azonban hamarosan abbamaradt, és a kis növény hozzáfűződött a virágkészítéshez. A kis herceg szemmel kísérte, hogyan jelenik meg rajta egy óriási bimbó, és sejtette, hogy csodálatos tünemény fog kibontakozni belőle; a virág azonban végevárhatatlanul, egyre csak szépítgette magát odabent a zöld szobájában. Nagy gonddal válogatta meg a színeit. Lassan öltözködött, egyenként igazította magára a szirmait. Nyilván nem akart olyan gyűrötten napvilágra lépni, mint a pipacsok. Nem akart megmutatkozni, csak szépsége teljes sugárzásában. Úgy bizony! Nagyon kacér virág volt! Így aztán hosszú napokon át tartott a titokzatos öltözködése. Aztán egy hajnalban, éppen napkeltekor, végre megjelent.

B – Ó, még szinte föl sem ébredtem... Elnézést kérek... Még meg se fűsülködtem...

L A kis herceg nem bírta magába fojtani a csodálkozását:

P – Milyen szép vagy!

C – Ugye? – felelte kedvesen a virág. – És épp egyszerre születtem a nappal...

U A kis herceg ebből könnyen kitalálta, hogy a virág nem valami szerény; viszont olyan megható volt!

J – Azt hiszem, épp most van a reggeli ideje – tette hozzá a virág kisvártatva. – Volnál szíves gondoskodni rólam?

S A kis herceg pedig mélységes zavarban, sietve kerített egy öntözőkannát, és kiszolgálta a virágot.

D Az meg már mindjárt az elején zaklatni kezdte az ijedős hiúságával. Egy napon például, mikor a négy töviséről beszélt, azt mondta a kis hercegnek:

M – Most aztán jöhetnek a tigrisek a karmaikkal!

Y Ásított egyet, és azt mondta, ő, aki olyan aggályos pontossággal dolgozott:

X – Az én bolygómon nincsenek tigrisek – jegyezte meg erre a kis herceg. – A tigrisek különben sem esznek fűvet.

O – Én nem vagyok fű – felelte szelíden a virág.

N Aztán:

I – Különben sem félek a tigrisektől. A huzattól viszont irtózom. Nincs véletlenül valamilyen szélfogód?

E „Irtózni a huzattól – gondolta a kis herceg – elég kockázatos kilátás egy növénynek. Furcsa egy virág ez...”

A – A szélfogó?

Q – Épp azért indultam, de elkezdtl beszélni hozzám...

V Erre a virág még jobban köhécselt, hadd furdalja csak a lelkiismeret a kis herceget.

T Annak pedig, hiába volt tele jóakaró szeretettel, előbb-utóbb mégiscsak megrendült a bizalma a virágban. Minden lényegtelen megjegyzést a szívére vett, és kezdte nagyon-nagyon boldogtalannak érezni magát.

Z – Esténként tégy majd bura alá. Nagyon hideg van itt nálad. Rosszul vagy berendezkedve. Ahonnét én jöttem...

G De nem folytatta. Hiszen mag formájában jött: más világokról nem tudhatott semmit. Szégyenében, hogy ilyen együgyű föllentésen kapatta rajta magát, ketőt-hármat köhintett, így akart fölébe kerekedni a kis hercegnek.

F – Bocsáss meg...

R – Nem lett volna szabad meghallgatnom – vallotta meg egy napon. – A virágok szavát sosem szabad meghallgatni. Nézni kell őket, beszívni az illatukat. Az enyém egész bolygómat elárasztotta az illatával, mégse tudtam örülni neki. Annyira bosszantott az a tigriskarom-história, holott inkább meg kellett volna hatódnom rajta...

K – Bizony, nagyon értelmetlen voltam én akkor! A tetteiből kellett volna megítélnem, nem a szavaiból. Beburkolt az illatával, elborított a ragyogásával. Sosem lett volna szabad megszöknöm! Szegényes kis csalafintaságai mögött meg kellett volna éreznem gyöngéd szeretetét. Minden virág csupa ellentmondás. De én még sokkal fiatalabb voltam, semhogy szeretni tudtam volna!

A következőkben tekintsük az *F* csoport résztvevőinek 8H2Ve-vel kapcsolatos indoklásait (**b feladat**) a maguk egészében!

F1. Az egyik bekezdésnek a másokra vonatkozó logikai *utalásait* vettem figyelembe.

F2. A rendelkezésre álló rövid idő alatt értelem szerint próbáltam összekapcsolni a mondatokat, de sajnos nem volt alkalman az ellenőrzésre. Elég fogós feladatnak találtam a bekezdések összerendezését.

F3. A téma miatt – ami változatos, vagyis hol erről, hol arról van szó – pillanatonként változik a szöveg, ezért elég nehéz volt megállapítani a bekezdések sorrendjét. Elsősorban a mondatok értelméből próbáltam kiszűrni azt.

F4. Megpróbáltam felállítani egy logikai sorrendet, illetve figyelembe venni a *párbeszéd*ek és a különböző bekezdések relációit.

F5. –

F6. Talán nem a megfelelő sorrendet alakítottam ki, de most így éreztem elfogadhatónak a fejezetet. Ha újból élém kerülne ez a feladat, valószínűleg más megoldást választanék. A sorrend felállításakor a logikai rendre támaszkodtam, bár ezt elég nehéz volt megállapítani.

F7. Olyan bekezdéssorrendet választottam, amelynek segítségével össze tudtam rakni a fejezetet a virág születésétől egészen addig az időszakig, amíg a kis herceg kiismeri azt.

F8. Úgy gondolom, ez a fejezet a virág születéséről szól, azzal kezdődik, majd a virág „parancsolgatásaival” folytatódik. Az általam megadott sorrend tetszik nekem.

F9. A rendezéskor az *időrendet* próbáltam figyelembe venni, de ügyeltem az *utalásokra* is. A *párbeszéd* részeknél a változásokat kíséreltem meg sorrendezni. A *beszédszituációban* is észre lehetett venni néhány *visszaütalást* és *előreütalást*.

F10. Mindenképpen a „H”-val kell kezdeni a fejezetet, mert az mintegy bevezeti a *párbeszédet*. A *párbeszéd* elég pergő, csak itt-ott akad egy-egy szó, ami segítséget nyújt a rendezésben, például „tigriskarom”, „szélfogó” stb. Néhány bekezdést több helyen is el tudtam képzelni. Az egyik legnehezebb az „N” jelű elhelyezése volt. Végül is megpróbáltam a logikát követni – ez lett belőle.

F11. Számomra így van legtöbb értelme a szövegnek.

F12. –

1.3. A tanítóképző főiskolai hallgatók 9H2Ve-vel kapcsolatos megoldásait (a feladat) a 3. táblázat összegzi.

9H2Ve

9.

4 Szökéséhez, azt hiszem, a vadmadarak húzását használta föl. Indulása reggelén szépen rendbe tette a bolygóját. Gondosan kipucolta a működő vulkánjait. Két ilyen működő vulkánja volt szerencsére: kényelmesen megfőzhetette rajtuk a reggelijét. Volt egy kialudt vulkánja is. De mert úgy gondolta: „Sosem lehet tudni!”, kipucolta ezt a kialudt vulkánt is. A vulkánok, ha jól kipucolják őket, szabályosan, enyhe lánggal égnek, kitörések nélkül. A vulkánkitörések olyanok, mint a mi kéménytüzeink. Mi itt a Földön nyilván túl kicsinyek vagyunk hozzá, hogy rendesen kipucoljuk a vulkánjainkat. Ezért okoznak annyi bajt.

6 A kis herceg némi kis szomorúsággal kigyomláta az utolsó majomkenyérfa-hajtásokat is. Szentül hitte, hogy soha nem fog visszatérni többé. De aznap reggel nagyon-nagyon jólestek neki ezek a megszokott munkák. S amikor utoljára döntözte meg a virágot, és be akarta borítani a burájával, egyszeriben sírhatnékja támadt.

5 – Isten veled – mondta a virágnak.

B A virág azonban nem felelt.

Z – Isten veled – ismételte.

F A virág köhített. Ezúttal azonban nem azért, mintha megfázott volna.

M – Ostoba voltam – mondta végül a kis hercegnek. – Kérlek, ne haragudjál rám. Próbálj meg boldog lenni.

7 A kis herceget meglepte, hogy nem kap semmiféle szemrehányást.

C Tanácstalanul állt, kezében a burával. Sehogy sem értette a virágnak ezt a kedves szelídségét.

8 – Hát igen, szeretlek – mondta a virág. – Te persze még csak nem is sejtetted, de ebben én vagyok a hibás. Különbem nem is fontos. Te azonban éppen olyan ostoba voltál, mint én. Próbálg meg boldog lenni... Hagyd békén azt a burát. Nem kell.

Q – De a szél...

X – Egyáltalán nem vagyok olyan náthás... Virág vagyok: jót fog tenni az éjszaka hűs levegője.

Y – De az állatok...

K – Két-három hernyót el kell tűrnöm, ha meg akarom ismerni a pillangókat. Állítólag olyan szépek. Meg aztán ki más látogatna meg? Mert ami téged illet, te messze leszel. A vadállatoktól pedig egy csöppet sem félek. Nekem is vannak karmaim.

3 És ártatlanul megmutatta a négy tövisét.

1 – Ne ácsorogj itt ilyen ügyefogyottan – tette hozzá. – Idegesítő... Elhatározad, hogy elmegy. Hát menj.

2 Nem akarta, hogy a kis herceg sími lássa. Kevély virág volt.

Cs	4	6	5	B	Z	F	M	7	C	8	Q	X	Y	K	3	1	2	
1	4	6	5	B	Z	8	7	C	Q	X	Y	K	3	F	1	2	M	5
2	4	6	5	F	M	7	C	3	K	3	Q	X	1	2	Z	B		5
3	4	6	5	B	Z	F	M	7	C	8	Q	X	Y	K	3	1	2	17
4	8	7	C	M	5	B	Z											0
5	4	6	5	B	Z	7	F	8	1	C	Q	X	Y	K	3	M	2	11
6	4	6	5	B	M	7	C	Z	F	2	8	Q	X	Y	K	3	1	4
7	4	6	1	Q	B	7	Y	3	F	2	X	C	8	M		5	Z	2
8	4	6	5	B	Z	8	Q	X	Y	K	3	7	C	F	2	M	1	5
9	4	6	F	3	7	C	5	M	1	2	8	Y	K	Q	X	Z	B	2
10	4	6	5	F	7	C	8	1	Q	X	Y	K	3	M	Z	B	2	4
11	4	6	1	F	2	8	Q	X	Y	K	3	M	C	5	7	Z		2
12	6	8	Y	K	3	Q	X	1	F	M	7	C	5	B	Z	2	4	0
	10	10	7	5	4	1	1	1	1	1	3	3	2	2	2	1	3	57

3. táblázat

Ami a 3. táblázatban összegzett megoldásokat illeti, generálisan a következők állapíthatók meg:

- az eredeti bekezdésarchitektonikát egyetlen csoportnak, a Cs3. sorszámúnak sikerült rekonstruálnia;

- a megoldásokban a 9. fejezet 17 bekezdésének megközelítőleg 28%-a található az eredetivel megegyező helyen;
- a Cs5. sorszámú csoport megoldásában 11 bekezdésnyi kompozícióegység található az eredetivel megegyező helyen;
- figyelemre méltó a Cs6. sorszámú csoport megoldása;
- a fejezetet az eredetinek megfelelően 10 csoport a „4” jelű bekezdéssel indítja, s csupán három zárja az eredetinek megfelelően a „2”-vel.

Tekintsünk itt egy ‘átlagos’-nak tartható megoldást, a Cs6. sorszámú csoportét, szövegszerűen.

9H2Ve/Cs6.

4 Szökéséhez, azt hiszem, a vadmadarak húzását használta föl. Indulása reggelén szépen rendbe tette a bolygóját. Gondosan kipucolta a működő vulkánjait. Két ilyen működő vulkánja volt szerencsére: kényelmesen megfőzhette rajtuk a reggelijét. Volt egy kialudt vulkánja is. De mert úgy gondolta: „Sosem lehet tudni!”, kipucolta ezt a kialudt vulkán is. A vulkánok, ha jól kipucolják őket, szabályosan, enyhe lánggal égnek, kitörések nélkül. A vulkánkitörések olyanok, mint a mi kéménytűzeink. Mi itt a Földön nyilván túl kicsinyek vagyunk hozzá, hogy rendszeren kipucoljuk a vulkánjainkat. Ezért okoznak annyi bajt.

6 A kis herceg némi kis szomorúsággal kigyomláta az utolsó majomkenyérfa-hajtásokat is. Szentül hitte, hogy soha nem fog visszatérni többé. De aznap reggel nagyon-nagyon jólestek neki ezek a megszokott munkák. S amikor utoljára öntözte meg a virágot, és be akarta borítani a burájával, egyszeriben sírhatnéjka támadt.

5 – Isten veled – mondta a virágnak.

B A virág azonban nem felelt.

M – Ostoba voltam – mondta végül a kis hercegnek. – Kérlek, ne haragudjál rám. Próbálj meg boldog lenni.

7 A kis herceget meglepte, hogy nem kap semmiféle szemrehányást.

C Tanácstalanul állt, kezében a burával. Sehogy sem értette a virágnak ezt a kedves szelídségét.

Z – Isten veled – ismételte.

F A virág köhintett. Ezúttal azonban nem azért, mintha megfázott volna.

2 Nem akarta, hogy a kis herceg sírni lássa. Kevély virág volt.

8 – Hát igen, szeretlek – mondta a virág. – Te persze még csak nem is sejtetted, de ebben én vagyok a hibás. Különben nem is fontos. Te azonban éppen olyan ostoba voltál, mint én. Próbálj meg boldog lenni... Hagyd békén azt a burát. Nem kell.

Q – De a szél...

X – Egyáltalán nem vagyok olyan náthás... Virág vagyok: jót fog tenni az éjszaka hús levegője.

Y – De az állatok...

K – Két-három hernyót el kell túrnöm, ha meg akarom ismerni a pillangókat. Állítólag olyan szépek. Meg aztán ki más látogatna meg? Mert ami téged illet, te megszese leszel. A vadállatoktól pedig egy csöppet sem félek. Nekem is vannak karmaim.

3 És ártatlanul megmutatta a négy tövisét.

1 – Ne ácsorogj itt ilyen ügyefogyottan – tette hozzá. – Idegesítő... Elhatározad, hogy elmegy. Hát menj.

Az alábbiakban lássuk az egyes csoportok 9H2Ve-vel kapcsolatos indoklásait (b feladat) a maguk egészében.

Cs1. A *szövegösszefüggés*, az *utalószók*, a szövegbeli *visszaulások* és *ismétlések* alapján állítottuk össze a megadott sorrendet.

Cs2. A szövegnek *lineárisnak*, vagyis előre haladónak kell lennie. Fontos az *időbeliség*, ezt pedig a *párbeszéd* részek alapján lehet megállapítani.

Cs3. A szöveg *logikai*, *tartalmi összefüggésének* és a *szövegkohézió* elemeinek figyelembevételével alakítottuk ki a megadott sorrendet.

Cs4. –

Cs5. A „4” bekezdés a kis herceg ide érkezéséről ad információkat, ezért választottuk elsőnek. A „6” jelű mindennapi teendőit írja le, így került a második helyre. Az 5 jelű búcsúzás: *párbeszéd* a virággal, ezt követően tartalmi, *értelmi összefüggések* alapján állítottuk sorrendbe a bekezdéseket.

Cs6. A „4” jelű, nyitó bekezdés után a „6” jelű következik, mert abban ott az *is*: „kigyomláta az utolsó majomkenyérfa-hajtásokat *is*”. Odaér a virághoz, majd elköszön tőle. Ezután az „M” jelű („mondta végül”), majd a „7”, mert az „M”-ben kedves a virág, s ez meglepte a kis herceget, ezután a „C”, majd az „F”, melyben azért „köhint” a virág, hogy a kis herceg ne lássa elérzékenyülését. Ezt követően a „8” jelű → „Q”, mert ez nem folytatódik, mint a „K”. Y → K: „állatok” → „hernyó”; K → 3: „karmaim” → „tövis”; 3 → 1: zavarban van.

Cs7. –

Cs8. Megpróbáltuk a bekezdések *logikai* sorrendjét az eseményeknek megfelelően követni.

Cs9. A sorrend felállításában a *globális* és a *lineáris kohézió* eszközei: *kötőszók*, *utalószók*, vonatkozó *névmások* segítettek. Az *időbeli* sorrend felismerése is szerepet játszott megoldásunk kialakításakor.

Cs10. A szövegbeli *előreulások* és *visszaulások* miatt választottuk a megadott sorrendet.

Cs11. Azért választottuk a „4” jelű bekezdést bevezetésnek, mert ez a rész írja le, hogy milyen alapos munka után indul el bolygójáról a kis herceg; s ez után jön a virággal való *párbeszéd*.

Cs12. Sokat segítettek a *gondolatjelek*.

2. Következtetések

Ami *A kis herceg* itt felhasznált két fejezetének a gyakorlatok során létrehozott bekezdésarchitektonikáit illeti, azok – a résztvevők indoklásai alapján (is) – dominánsan te-

matikus`organizációjúak. Nyelvi, grammatikai szempontok inkább csak a tematikus egységeken belül érvényesülnek.

Nyilvánvalóan azért, mert a bekezdés a prózai szövegek fizikai megjelenési formájának (vehikulumának) az írásban általában beljebb kezdett első sorral, a beszédben többnyire hosszabb szünettel elkülönített, alakilag és/vagy akusztikailag összefüggő egysége, része. Ilyenformán a bekezdések érzékszerveinkkel felfogható fizikai, más szóval figurális, nem pedig egy jelölésrendszert tükröző nyelvi, más szóval notációs egységek. A prózai szövegek bekezdésarchitektonikáinak lényegi hordozói ugyanis nem a nyelvi megformálásokban, hanem a hozzájuk rendelhető tényállásokban vannak. A bekezdések nem rendszerű, nem szisztematizált és egykönnyen nem is szisztematizálható, tipográfiai egységek.

Következésképpen annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy találhatók-e olyan magasabb fokú kompozícióegységek vagy tömbök, amelyek formai organizációját konvencionálisnak tekinthető nyelvi ismeretek határozzák meg, még további kutatást igényel. Több mint valószínű azonban, hogy ha bizonyos magasabb fokú kompozícióegységek leírásához esetleg található is konvencionálisnak tekinthető nyelvi ismeretek, valamenynyi magasabb fokú kompozícióegységhez nem.

3. Összefoglaló megjegyzések

Az ismertetett keretek közt végrehajtott verbális kreatív-produktív gyakorlatok eredményeit röviden a következőképpen foglalhatjuk össze.

A *G* csoport – tizenöt-tizenhat éves korú – tagjainak lényegesen több, a 8. fejezet (lásd 8H2) eredeti bekezdésarchitektonikájához közelebb álló és/vagy az eredetivel megegyező bekezdéshelyen szereplő megoldást sikerült produkálniuk, mint az *F* csoport – húsz-huszonegy éves – résztvevőinek. A – huszonegy-huszonhárom éves korú személyekből álló – *Cs* jelű csapatok megoldásai, ha nem is érik el, relative jobban megközelítik a *G* csoport eredményeit. (A 9. fejezet (lásd 9H2) azonban héttel kevesebb bekezdésnyi kompozícióegységre tagolódik, mint a 8.)

CREATIVE-PRODUCTIVE EXERCISES IN CONNECTION WITH THE RELATUM OF A GIVEN VERBAL TEXT. ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY *LE PETIT PRINCE*

RÉKA BENKES – LÁSZLÓ VASS

The authors give short comments on verbal creative-productive exercises to prepare textual analysis. The material is Chapters 8 and 9 of *Le Petit Prince* by Antoine de Saint-Exupéry regarded as relatums of autonomous parts of a text. The exercises were done by pupils of a distinguished Budapest grammar school, students of a Teacher Training College and teacher trainees, respectively, as part of a contest.